

Culemborg, 19 april 2015

Tekst: 'Je bent heerlijk'

Thema: Hooglied 1: 1-9

Voorganger: ds. Henri Veldhuis

Gemeente van onze Heer, Jezus Christus,

Zoals velen van jullie ben ik opgegroeid in een gezin waar bij de meeste maaltijden uit de bijbel gelezen werd. Maar ik kan me niet herinneren dat het Hooglied ooit aan de beurt is geweest. Anders had ik het zeker nog geweten. Als m'n vader daaruit had voorgelezen, had dat een bijzondere spanning gegeven aan tafel, een ongemakkelijke sfeer van gêne en onderdrukte hilariteit. Stel je voor, je vader leest voor over zulke spannende als kussen, mooie borsten, fraaie benen, verliefd zijn. Afgelopen week vroeg de ouderling nog aan mij of ik vandaag wel uit Hooglied zou kunnen voorlezen zonder te blozen.

Nee, uit Hooglied werd niet voorgelezen. Maar ach, wat is daarmee een heerlijke wereld van verliefdheid en erotiek verborgen gebleven voor mij als opgroeiende jongen. En wat een verbazing als je later ontdekt dat zó'n tekst in de bijbel staat, uitgerekend in de bijbel.

Je kon het je niet voorstellen, want in je gezin was seksualiteit, zoals in veel andere christelijke èn niet-christelijke gezinnen, een taboe. Daarover werd niet gepraat. Seksuele voorlichting heb ik eigenlijk niet gehad. Daar zorgde ik zelf voor, onder andere door stiekem in een boek van mijn ouders te lezen dat ze verstopt hadden onder linnengoed in de kast in hun eigen slaapkamer.

En zo is het eigenlijk altijd geweest in de christelijke traditie: Seksualiteit en lichamelijkeheid waren moeilijke onderwerpen waar een taboe op rust. In sommige kringen is dat nog zo. Ze hoorden bij een sfeer van schaamte en zonde, want begeerte is toch zonde, ook in je dromen en fantasieën, zeker ook bij zelfbevrediging.

Het wordt kerk en christendom vaak verweten, en voor een groot deel terecht, dat seksualiteit en andere lichamelijke genieting zijn bedorven geraakt en verdrongen als zondige dingen die eigenlijk niet horen bij Gods goede schepping. Onze hele westerse cultuur was er door gestempeld.

Maar toen kwamen de zestiger en zeventiger jaren, met wat we 'de seksuele bevrijding' noemen. Dat heeft veel goeds gedaan. En wat een opluchting dat je door de uitvinding van voorbehoedsmiddelen niet elke keer bang hoefde te zijn voor zwangerschap.

Maar aan de andere kant: Is seksualiteit door die zogenaamde 'bevrijding' van de zestiger jaren dan nu een onderwerp geworden waar we goed en gemakkelijk mee omgaan? Dat lijkt me van niet. Seksualiteit en erotiek zijn wel overheersend geworden in media en reclame, in onze beeldvorming van man, vrouw en relaties. Maar de problemen die we ermee hebben zijn talloos. Dat kan elke pastor en therapeut vanuit zijn eigen werk bevestigen.

Losgemaakt uit het knellende verband van geloof en moraal lijken we op seksueel vlak nog vaak onbeholpen, stuurloos, of we vervallen in andere uitersten. Seksuele verlangens en lust blijken nog steeds sterke krachten die we niet zomaar op een goede manier beheersen en vormgeven,

net zoals eten en drinken. In de menselijke natuur sluimeren krachten van verlangen en geweld die vragen om de kunst van beheersing, - een echte kunst is dat, die te weinig wordt geleerd en beheerst.

En dan ligt er vanmorgen zomaar een tekst uit Hooglied in ons midden, in een kerkdienst nog wel, uit de bijbel nog wel, - nog niet eens het meest pikante deel van Hooglied. Wat een heerlijke erotische literatuur is dat, zó natuurlijk, speels en normaal, zónder een zweem van gêne of zondigheid, zonder perversie of banaliteit.

Lees thuis maar verder, niets verbloemende poëtische taal over mooie benen, borsten als kalfjes of druiventrossen, over een tong die zoete vruchten wil proeven, lippen die druipen van honing, de ander als een palmboom die jij graag wilt beklimmen; over het spel van zoeken, vinden en weer kwijtraken.

Tegen Kees van der Zwaard, leider van de Verbeeldingsgroep, zei ik afgelopen week: Deze keer hoef ik de bijbeltekst niet uit te leggen; dat zou banaal zijn. Die tekst spreekt wel voor zichzelf, en door het spel van de Verbeeldingsgroep. Daar is geen preek voor nodig.

Ik hoef de tekst niet uitleggen, maar kan er wel iets over vertellen, over het Hooglied - al is er ook veel waarop ik nu niet in kan gaan, zoals het feit dat veel mensen geen relatie hebben waarin ze seksualiteit volop kunnen beleven, om welke reden ook. Wat moet je daar dan mee?

Waar ik nu bij stil wil staan is het bijzondere feit dat Hooglied toch in de bijbel is gekomen, al was het kantje boord. Onder de joodse rabbijnen was er veel discussie over, want ook zij vonden Hooglied veel te pikant. Hooglied kon daarom alleen in de bijbel komen als het symbolisch gelezen zou worden als een verhaal over de liefde tussen God en zijn volk Israël. En zo heeft de christelijke traditie het ook gedaan: Hooglied werd gezien als een aantal liefdesgedichten over de liefde tussen Christus als de bruidegom en de kerk als bruid, - of de menselijke *ziel* als bruid. Op een geestelijk-mystieke manier werven Christus en de ziel dan om elkaar. Die symbolisch uitleg van het Hooglied past wel bij andere teksten in de bijbel, waar de verhouding tussen God en zijn volk ook wordt geschilderd in termen van bruidegom, bruid en bruiloft. Jezus zelf gebruikt die symboliek in zijn gelijkenissen over een bruiloftsfeest.

Zo is het Hooglied een symbolisch boek geworden, en een inspiratiebron van veel mooie mystieke literatuur, ook in de Nederlandse taal, zoals bij Ruusbroeck en Hadewijch, over 'de minne'. Maar tegelijk schuilt achter die mystiek het probleem van seksualiteit die geen gezonde plaats krijgt in de levensstijl van christenen. Heel jammer daarom dat het Hooglied in zijn letterlijke betekenis nooit een kans heeft gekregen in zowel de joodse als christelijke traditie.

Jammer, want is het niet een wonder dat, - terwijl seksualiteit in zoveel culturen een groot probleem is, tussen uitersten van perversie of vergoddelijking - we in het Hooglied een onbevangen spel zien van erotiek, zonder belasting van zonde, schaamte of banaliteit? Juist dat *gewone* is een wonder, het wonder van natuurlijkheid dat nog steeds zeldzaam is.

Gelukkig dat Hooglied nog steeds in de bijbel staat, en we nog steeds de kans hebben het te lezen zoals het er staat. Want juist Hooglied maakt ons duidelijk wat bedoeld kan zijn met goede schepping, met onbevangen erotiek en lichamelijkeheid, met zuivere genieting, zonder verdringing of uitspatting. Daar hoort ook bij dat niet alles publiekelijk wordt gezegd en

getoond. Er blijft geheim en privacy, want alles wat mooi is kwetsbaar. 'Schroom', dat lijkt me een mooi en passend woord, - en dat is wat anders dan angstige schaamte.

Misschien wel veelzeggend dat zo'n mooi voorbeeld van erotiek onbekommerd in de bijbel staat. Ooit vonden bijbelschrijvers het blijkbaar toch wel passend om geloof en erotiek zo bij elkaar te houden. Misschien is het wel zó dat juist het geloof in de Schepper en God van Israël ons laat zien wat ècht natuurlijk is, ook in liefde en seksualiteit.

In veel oosterse godsdiensten werd seksualiteit vergoddelijkt, zoals in de Baälsgodsdienst met zijn tempelprostitutie. Dan krijgt seksualiteit een zware religieuze lading met alle risico's van misbruik, vooral van vrouwen.

Of seksualiteit wordt verdrongen als ideaal van ascetische stromingen, ook in het christendom. Met aan die kant dezelfde risico's van misbruik, vooral van vrouwen; want zulke sterke krachten van begeerte zoeken toch een weg.

Dus waar ligt het gebied waar seksualiteit vrij en blij tot z'n recht komt? In welke context kunnen krachten van seksueel verlangen natuurlijk en heerlijk gewóón worden? Dat kan alleen in een bredere context van grenzen en veiligheid, in relaties waar de kunst van het liefhebben wordt verstaan.

Daarmee kom ik op een drietal dimensies van liefde die ik onlangs nog, - in de preek van Palmzondag -, heb uitgelegd. Er zijn drie variaties van liefde die echt verschillend zijn, maar in hun verschil elkaar ook kunnen versterken en verrijken.

De meest fundamentele liefde is de belangeloze liefde van God, die wij met elkaar kunnen delen als naastenliefde. Die liefde kun je hebben voor iedereen, zelfs voor je vijanden, zegt Jezus. Die belangeloze liefde van God en de naaste is de grond van ons bestaan, waardoor iedereen mag weten dat je welkom bent in deze wereld als een mooi mens van God.

Op dat fundament van Gods liefde en naastenliefde kunnen wij dan verder bouwen, experimenteren en spelen met andere vormen van liefde, zoals bijvoorbeeld vriendschap. Vriendschap heb je niet met iedereen. Maar die is ook niet zo exclusief als een huwelijksrelatie. Je kunt vrienden zijn met méér dan één.

Ook vriendschap heeft die bodem van belangeloze naastenliefde nodig. Dat voel je in moeilijke tijden van conflict en crisis, als je die ander even niet zo leuk vindt. Dan val je terug op naastenliefde.

En dan is er nog de derde soort van liefde, die we 'verliefdheid' noemen, en die bezongen wordt in het Hooglied. Een heerlijke ziekte kan het zijn, verliefdheid, maar met z'n eigen risico's. Dat beseft Hooglied ook, als gezegd wordt dat zulke liefde sterk is als de dood, even *beklemmend* zelfs als het dodenrijk, een onuitblusbaar vuur.

De schrijvers van het Hooglied zijn dus niet naïef. Ze noemen ook de vossen die de tuin van verliefdheid binnen kunnen dringen en veel kapot kunnen maken. En je moet de kunst beheersen van wachten en uitstellen, mooi verlangen heeft de tijd. Anders blijft er van erotiek niets over dan snelle bevrediging en de leegte erna.

Hoe kan het dat verliefdheid zich in het Hooglied zo vrij en onbekommerd kan uitleven? Omdat ze groeit en bloeit op de voedingsbodem van naastenliefde en vriendschap. En juist in zo'n bredere context van liefde en vriendschap is er de veiligheid om je helemaal te laten zien en blootgeven. De wereld van natuur en schepping, van lichaam, verlangen en seksualiteit wordt pas echt natuurlijk binnen zo'n ruimte van veiligheid, die er is door belangeloze liefde en vriendschap.

En daar ligt het probleem van onze moderne cultuur: dat we zo gefixeerd raken op erotische liefde, dat we die zien als dé enige kern van een partnerrelatie. En als die verliefdheid er dan niet meer is, is de relatie ook voorbij, en is het zoeken naar nieuwe verliefdheid bij een ander. Elke verliefdheid gaat een keer voorbij, voor kortere of langere tijd. Samen val je dan hopelijk terug in een mooi vangnet van andere liefde en vriendschap, waarin je trouw blijft en nog steeds thuis bent bij elkaar.

Verliefdheid kan bovendien terugkomen, ook als je zestig bent, op zo'n voedingsbodem van liefde en vriendschap, van jarenlange trouw aan elkaar. Al moet je dan wel eens gek durven doen, opnieuw het spel durven opzoeken van drie soorten liefde die elkaar uitlokken en verrassen.

Vanmorgen probeer ik in mijn preek dus de tegengestelde beweging te maken dan kerk en christendom vaak gemaakt hebben. In de symbolische traditie wordt Hooglied gesublimeerd en een weg naar Platoonse of mystieke liefde, - terwijl de echte seksualiteit verweesd wordt achtergelaten of verdrongen.

Wat mij betreft gaan we met Hooglied vaker de omgekeerde weg. Want als we beginnen bij naastenliefde en vriendschap en die om het Hooglied heen te leggen, ontstaat er een mooie speelruimte voor erotiek waar weinig te gek is.

Die speelruimte kan er alleen zijn door veiligheid, veiligheid van jou en de ander, fysiek en emotioneel. Net zo veilig bij elkaar als je ook bent wanneer je samen durft te bidden. Wel bijzonder, maar misschien ook veelzeggend dat seks en gebed beide raken aan onze diepste kwetsbaarheid - misschien gaat samen bidden nog wel dieper.

Kortom: seksuele bevrijding vraagt om een zo veilig mogelijke wereld met zo veilig mogelijke relaties. Wat zou het mooi zijn als na eeuwen van verdringing juist de kerk eens het voorbeeld zou geven van seksuele bevrijding in het licht van de Schepper.

Daarom doe ik tenslotte het voorstel aan de commissie Kunst in de Kerk om hier de volgende tentoonstelling te wijden aan het Hooglied, - en dan niet alleen ruimte te geven aan de mystieke lezing van het Hooglied, maar ook aan de onverbloemd erotische, die er heel natuurlijk mag zijn, juist ook in de kerk.

Net zoals bij deze Jona-tentoonstelling [momenteel in de Grote of Barbarakerk] sta ik dan weer tot jullie beschikking met uitleg, inspiratie en een powerpoint-presentatie. En als titel van de tentoonstelling stel ik voor: *Hooglied in de vrijstad*.

Amen